

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 24.

V LJUBLJANI, 17. JUNIJA 1934.

KNJIGA 15.

TH. MARON: MLADA DAMA (18. stoletje)

BALKANISTIKA

Zaključitev balkanskega pakta, ki ga je javnost prisrčno pozdravila v vseh balkanskih deželah, zahteva preorientacijo narodnih znanosti pri balkanskih narodih. Doslej so se znanosti proučevale, kakor da so ti narodi živeli oddeljeno v šestih različnih dolinah. Ako pa se popneš na brdo, t. j. na višje gledišče, boš opazil, da se dogodki v teh različnih dolinah vršijo vzporedno, kakor privlačne podobnosti in razločke.

Spričo tega se je oglasil prof. P. Skok (Glasnik jugoslov. prof. društva, maj), češ, da je poslej treba koordinirati balkanske nacionalne vede, da bodo živo povezan organizem, ne pa samo raztreseni udje.

Na Balkanu so bivali od najstarejših časov raznoteri rodovi. Nastane pa vprašanje, ali se da ustanoviti kak obči zakon balkanske zgodovine. To se da, odgovarja dr. Skok. Menjava integracije in partikularizacije. Za vsako integracijo (zedinjenje in osredotočenje posameznih sil) nastopi partikularizacija, cepitev. Kakor pri utripanju srca: systolé-diaistolé, krčenje-raztezanje. Prvo znatno integracijo je izvedel Aleksander Veliki, z Balkana pa jo je potlej prenesel še na dežele bližnjega orienta. Plod njegove integracije? Sijajen kulturni razcvet helenizma, ki se je močno odrazil po vseh sredozemskih pokrajinah.

Po razcepitvi, ki se je javljala v delu ilirskih, traških, makedonskih, epirskih in grških plemen, pride Rim in izvrši svojo integracijo Balkana. V početku krščanske dobe se je globoko zakoreninil na Balkanu. Prihod Slovencev na Balkan je imel za posledico razmah partikularizma — Dušanov poskus balkanske osredotočitve je ostal samo kratek čin kakor prej Simeonov poskus. — Turki ostvarijo svojo integracijo, ki je trajala skoraj pet vekov. To dobo smo zbog raznih predsodkov često napak sodili: nismo videli, da so Turki razprostranili na Balkanu določen tip urbanizma, stvorili skupno dušnost (mentaliteto) pri balkanskih narodih, junaško odbojnost Balkancev, kakršne zapadna Evropa ne pozna v tolikšni meri itd. Turki so v mnogo čem nadaljevali delo Bizanca: na zadnjem bizantološkem kongresu v Atenah je pokojni Heisenberg v svečanem predavanju izjavil, da se bo moral bodoči bizantolog učiti turški, če bo hotel raz-

iskavati, koliko so Turki nadaljevali delo Bizanca.

Ko je turška oblast popustila, se je narodna zavest na Balkanu budila drugače ko v osrednji Evropi. V osrednji Evropi se je s književnostjo, pesmijo, s proučevanjem zgodovine, na Balkanu pa z vstanki proti turški sili, s kultom hajdukov, s katerimi se v grški narodni pesmi skladajo *k l e f t i s* (rokovnjači). Ustvarja se balkanska romantika, povsem različna od romantike pri drugih evropskih narodih.

Prebujena narodna zavest je rodila ustvarjanje poedinih narodnih držav, torej zopet partikularizem. Ta fenomen je zadobil dokončno obliko šele po balkanskih vojnah, zlasti pa po svetovni vojni.

In sedaj, ko je nepreklicno zaključeno razdobje razcepjenosti, ki se je izcimila iz balkanske romantike, se po zakonu o balkanskem razvitku javlja zakon integracije, zazdaj kajpada v skromni obliki balkanskega pakta. Ali z doslednim izrabljanjem njegovih principov bo ta nova integracija nujno dobila konkretne oblike na vseh področjih prosvetnega, političnega in gospodarskega delovanja.

Kakor pri prvi integraciji, ki jo je dovršil Aleksander Veliki, tako se tudi pri današnji pojavlja težnja za njo iz samega Balkana, iz njegove notrine, a ne od zunaj. Ako bo torej doslednosti, odločnosti in pameti v njenem izvajanju, bo to trdno rodilo sijajne sadove.

Vzporedno proučevanje balkanskih pojavov na vseh področjih človeškega dela tvori jedro vede, ki jo na kratko imenujmo *balkanistika*.

Ta se bo bavila z Romuni, ki so izšli iz rimske integracije Balkana, v glavnem iz romaniziranih Ilirov in Tračanov, nekaj pa iz rimskih kolonistov, ki jih je rimska oblast dovedla iz raznih krajev izven Balkana. Od 11. stoletja živé v simbiozi s Slovenci in v grškem delu Balkana. V 14. stol. ustvarijo svoje narodne države. Zgodovinski, jezikovni, prosvetno-gospodarski problem tega naroda je tesno zvezan s celokupnim Balkanom.

Drugi balkanistični zadatek nudijo Albanci, ostanek Tračanov iz Dardanije, ki so se odtegnili romanizaciji. Srednjeveški srbski dokumenti poznajo Arbanaše v istem socialnem položaju ko Vlahe (Romune). Ti gorščaki so za turške

vladavine prihajali v doline, preganjali od onod Slovence, deloma v Makedoniji, a povsem v Albaniji ter Epiru. Islami- zujejo se, postajajo važna opora turški integraciji in se širijo po slovanskih in grških deželah na Balkanu.

Docela krivo bi bilo, prereševati Južne Slovence samo s slavističnega gledišča. Selitev narodov jih je — v zvezi z bojevitimi Avari — dovela v vse balkanske dežele. Car Porfirogenet govori za polovico X. veka, da se je poslovenila vsa Grška. Ker Slovenci niso ustvarjali mestnih naselij, so sčasoma izginili z grških tal.

V Albaniji in Epiru počno giniti šele v 16. stol. zbog Albancev. Dobro so se ohranili v onem delu Balkana, ki ga je romanizovala rimska integracija. V dai- matinskih mestih so si prisvojili medite- ransko civilizacijo ter ustvarjali tako si- jajno literaturo, kakršna je bila v Italiji.

Nad vse pomemben balkanističen pro- blem predstavlja Grki. Bizanc ne na- daljuje partikularističnega življenja, ka- kršno je bilo v mestih starih Helenov. Bizantinska država je nadaljevanje rim- ske države. Ne imenujejo se zaman bi- zantinski Grki ne Heleni, temveč Romii, t. j. Rimljani. Oni nadaljujejo rimsko pravno tradicijo. Bizanc ni bil narodna država, pač pa krščanska. Vladalec po- udarja, da je Kristov hlapec. V tem ga posnema tudi car Dušan, eden od mno- gih integratorjev Balkana.

Turki so vladali pet sto let, a niso ustvarili tolikšne integracije kot Rim- ljani. Namestu tega so izvršili druge po- jave, dobre in zle. Pri Slovencih so povzročili kulturno in v o l u c i j o, ne evo- lucijo: slovanski živelj se za njihove vlade povrača spet k staremu slovanske- mu načinu velike družine, k zadrugi. Grki, Albanci, Cincarji se laglje prilag- odijo turškemu gospostvu ko Slovenci; deloma zato, ker so Grki in Cincarji do- bri trgovci, a Turki ne; Albanci pa za- tegadelj, ker se kot nomadski gorščaki, vajeni plena, radi koristijo s turško službo, čeprav so se ob Skenderbegovem času upirali turškemu gospostvu. (Zis, 13. V. 34).

★

Podrobnosti iz balkanistike. Najprej bo ta veda iskala balkanske paralelizme v jeziku. Opaziti jih seveda ni tako lah- ka stvar, saj kdo zna vseh 6 balkanskih govoric? Vendar imamo o njih izčrpno knjigo, napisal jo je lingvist Kr. Sand- feld v danščini »Balkan filologien«, se- daj še v francoščini »Linguistique bal-

kanique«. Podoben priročnik bo treba sestaviti za vse ostale znanostne panoge.

V folklori je največ skupnih balkan- skih črt. Tu jih je najlaže zapaziti, saj noša, pesem, ples itd. neposredno člo- veka zbode. A iz tega območja še nima- mo takšne knjige, ki bi se mogla primer- jati s Sandfeldovo

Gospodarski razvitek Balkancev nudi dokaj sličnosti. Makedonski plug n. pr. je značilen ne le za Slovence, marveč tudi za Albance. Primerjalne študije s tega torišča doslej še ni.

Balkanska skupnost se očituje celo v slovstvu. Turki so stalna literarna snov celo po onih delih Balkana, koder jih ni bilo, n. pr. v Dalmaciji, pri Luki Boti- ču, v Hrvaški, tudi na Slovenskem (Jur- čič, Stritar, Gregorčič, Krilan, narodna pesem, itd.). Primerjajoči literarni zgo- dovinar balkanist bo to književno vrsto zasledoval v vseh balkanskih slovstvih. Kmetska novela ni samo posebnost srb- sko-hrvatskega in slovenskega pripoved- ništva, ampak tudi romunskega (primer- jaj za romunsko: J. L. Caragiale »Veli- konočna sveča«, Žis 1929). Pred vsem je treba opozoriti, da je za balkanistiko v literaturi največ gradiva.

Narodna pesem, močna stran vseh Bal- kancev, se doslej še ni raziskavala s pri- merjalno metodo z balkanističnega gledišča. Narodna pesem daje vsem balkan- skim literaturam že izza bratra A. Kačič- Miošiča povod, da se umetna literatura nadovezuje na narodno, prim. Lepo Vido pri nas. Sploh je estetika folklore veliko bolj upoštevana po balkanskih književno- stih kakor po zapadnih. A vendar doslej še nihče ni tega pojava po načrtu preštu- diral.

Balkanist bo torej jezikoslovec in so- ciolog. Tudi prirodne znanosti bodo stro- pile v krog balkanistike. Spisi pokojnega Cvijića so skoro brez izjeme zasnovani z balkanskega vidika.

★

Žalostna zgodovina balkanska v dobi reševanja »iztočnega vprašanja«, nekaj pa pristransko poročanje evropskega tiska, zlohonost in neznanje so stvorili v širokih slojih javnega mišljenja, da Balkan nikdar ni bil središče evropske kulture. Pogosto se je puščalo iz vida, da je ravno preko Balkana prodirala na sever mediteranska kultura, da je ravno preko Balkana iztok prodiral na zapad. Nepoznavanje in omalovaževanje Bizan- ca, ki često poteka iz verske mržnje, se je neredko podcenjevala bizantinska pro- sveta. Razvoj bizantologije je zadnjih

desetletij pa kaže bizantinsko omiko v vse povoljniji luči, nego se običajno predstavlja. Jezikoslovje uči nadalje, da dobivajo severni Slovani latinske besede z Balkana, kakor je prihajalo z Balkana na Rusko krščanstvo in stari cerkveno-slovanski jezik. Vsa rimska književnost

in omika sta prav za prav predelava balkanske grške prosvete. Iz vsega tega se vidi, da je bil v teku časa Balkan ne le pomemben posrednik kulturnih dobrin, ampak tudi njih ustvarjalec.

Po P. Skoku.

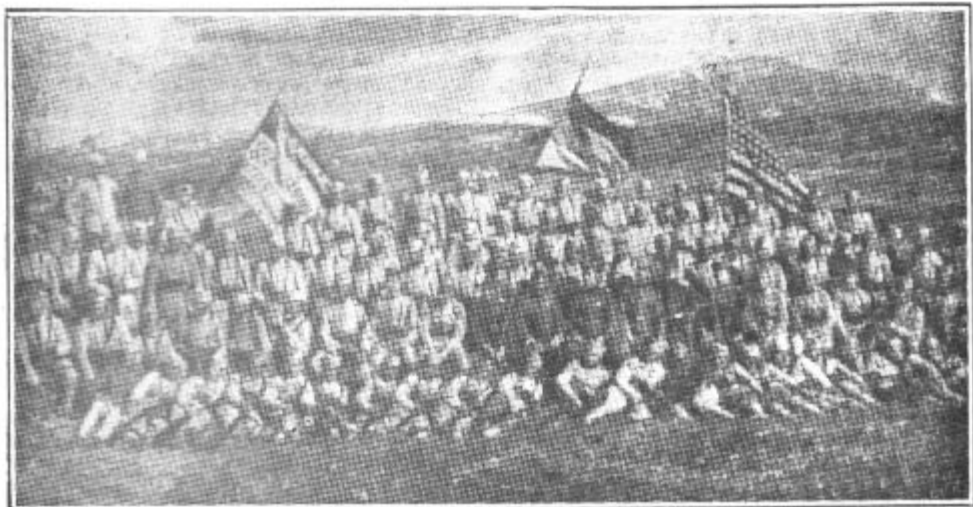
JUGOSLOVANSKI DOBROVOLJCI V SVETOVNI VOJNI

DR. ERNEST TURK

N A D A L J E V A N J E

Reorganizacija srbske vojske je naglo napredovala. Dovoljna prehrana in tudi zadosten odmor sta omogočila, da so sčasoma izginili sledovi moralne in fizične krize. Poleg tega je še vedno živel spomin na slavno tradicijo srbske vojske, vplival je vojaški ponos in zbudila sta se v borbah zopet vojaška

rom in Nemcem. Pri Gorničevem v Makedoniji so bili poraženi Bolgari, nato pa so srbski bataljoni in dobrovoljci, ki so se rešili preko Albanije, kljub veliki sovražni premoči v naskoku zavzeli 2521 metrov visoki Kajmakčalan in osvobodili Bitolj, del bodoče Jugoslavije. Vendar pa kljub tem uspehom srbska vojska z dobrovoljci ni mogla prodirati dalje v no-

Hrvatsko sokolsko društvo »Tomislav« iz Amerike v sestavu srbske vojske v Bizerti l. 1918.

čast in dostojanstvo. Tako je končno zmagala odpornost srbskega vojaka. Neutrudljiva prizadevanja vrhovnega poveljnika kralja Aleksandra in ostalih starešin so bila kronana z uspehom, ko se je v juniju 1916 ponovno pojavila srbska vojska na solunskem bojišču kot mala armada, toda predstavljala je krepko in izredno zanesljivo vojaško silo.

Že v avgustu 1916 se je začela velika srbska ofenziva proti združenim Bolga-

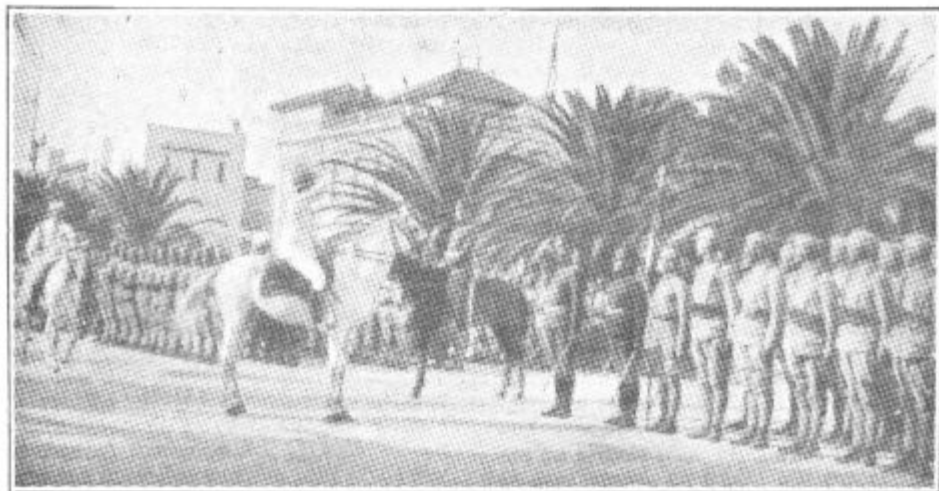
tranjost, da bi osvobodila Srbijo in ostale jugoslovanske pokrajine, akoravno so bili borci polni sile in morale ter bojnega duha. Zavezniki namreč niso nudili zadostne materialne pomoči in zato srbska armada ni mogla uničiti sovražnika, čigar bojna sila je štela še vedno okrog 400.000 dobro opremljenih, moderno oboroženih in po makedonskih planinah skritih vojakov. Tako je po ofenzivi 1916 sledila pozicijska borba, ki je s kratkim presled-

kom trajala celo naslednje leto do avgusta 1918.

V tem času pa so srbski vojni krogi neprestano vodili odločno politično akcijo pri zaveznikih, da se ojača solunsko bojišče z novimi vojaškimi silami in na ta način omogoči solunski armadi nadaljevati uspešno ofenzivo proti Sofiji in Donavi. Srbski vojni delegat je na zavezniški konferenci razložil veliko važnost bojišča na Balkanu in jo tudi krepko utemeljeval. Poraz Bolgarije in vzpostavitev Srbije bi presekala najprej zvezo Berlin-Carigrad. Ta uspeh bi prinesel zavezni-

vražnik vse omenjene prednosti izgubil, zavezniki bi pa imeli veliko korist, ker solunska fronta baš obvlada komunikacijo Berlin-Carigrad in nevarno grozi Avstro-Ogrski.

Na podlagi izčrpnega poročila našega vojnega delegata so zavezniki osvojili srbski predlog, da se solunska armada ojača za 300.000 ljudi in da se vsi dobrovoljci transportirajo čim prej v Solun, obenem pa so sklenili, da se spomladi 1917 začne nova ofenziva na solunskem bojišču v smeri proti severu. V tem času so že dospeli številni dobrovoljci iz Ru-

Francoski admiral Geprath, guverner bizertskega okrožja, pozdravlja zastavo I. srbsko-hrvatsko-slovenskega polka ameriških dobrovoljcev v Bizerti (Afrika), 1. 1918.

kom veliko korist, osrednjim silam pa ogromno škodo. Zaradi poraza Bolgarije bi morala Turčija skleniti mir, in to dejstvo bi dalo veliko moralno in materialno korist, ker bi zavezniki čete s turškega bojišča mogli uporabiti za boj proti Nemcem ter Avstro-Madžarom in bi jih lahko začeli napadati z juga v smeri proti njihovemu širokemu zaledju. Razen tega je naš vojni delegat poudaril dejstvo, da imajo po Nemcih zasedena Srbija, dalje zaveznici osrednjih držav Bolgarija in Turčija ogromne prirodne zaklade, ki jih izkoriščajo za prehrano svojih armad in prebivalstva, kakor tudi v druge vojne namene. Naše vojno poročilo je tudi omenjalo, da razpolagata Bolgarija in Turčija še vedno z bogatimi ljudskimi rezervami, ki jih Nemčija neprestano organizira, oborožuje in pošilja na razna bojišča, kar se je tudi v resnici dogajalo. Z zmago zaveznikov na Balkanu bi pa so-

sije v Solun, ki so znatno okrepili srbske vojaške edinice in se udeležili napovedane ofenzive v aprilu 1917. Toda ta je bila kratka, ni dosegla zaželjenega uspeha, ker zavezniki niso poslali pomoči v taki meri, kakor so obljubili. Stanje na solunski fronti je postalo celo kritično. Osrednje države so začele pripravljati jako ofenzivo proti Solunu, odkoder so baš v tem času odšle angleške čete na azijsko in zapadno bojišče. Situacija je bila izredno resna, ker so Nemci pospešili katastrofo Rusije in Romunije, ki je obe državi izločila iz svetovne vojne, na zapadnem bojišču pa zavezniki niso dosegli pravih uspehov. Iz omenjenih razlogov in pa zaradi utrujenosti sta začela pri nekaterih srbskih oddelkih padati morala in zaupanje v končno zmago. V to svrhu je sovražnik tudi razvil posebno propagando, ko je vzdolž cele fronte po bolgarskih polkih razvrstil srbsko-hrvatsko go-

voreče čete, ki so imele namen demoralizirati srbsko vojsko. Da bi ta smoter dosegel, je sovražnik v veliki množini metal preko žične ograje poseben, za kmete v cirilici pisan list »Beogradske novine«, v katerih je srbske vojake nagovarjal k begu v domovino. Toda sovražno propagando so srdito pobijali na solunsko fronto dospeli dobrovoljci, srbsko vrhovno poveljstvo pa je izdalo potrebne ukrepe, da se je morala srbske armade ohranila na dostojni višini. Tako je končno patriotizem srbskega vojaka zopet premagal vse ovire in sovražna propaganda je utihnila.

Ves ta čas pa se je nadaljevala vojno-politična akcija za uspešno ofenzivo na solunski fronti. V posebni spomenici so srbski krogi pojasnili Ameriki važnost solunskega bojišča. V oktobru 1917 je regent Aleksander kot vrhovni poveljnik naše vojske zaupal načelniku štaba vrhovnega poveljstva polkovniku Petru Pešiću misijo, da odide v London in odnese njegovo svojeročno pisano pismo kralju Velike Britanije in cesarju Indije o potrebi in pomenu solunske fronte. Kraljev zaupnik je bil takoj po prihodu v London sprejet v posebni avdienci pri angleškem kralju, kateremu je še ustmeno pojasnil potrebo solunskega bojišča in nato posetil tudi angleškega vojnega ministra lorda Derbyja in mu obrazložil stanje na solunski fronti. Po misiji na Angleškem je kraljev odposlanec odpotoval na Francosko, kjer je stopil v stike s francoskimi političnimi in vojaškimi krogi. Zaupnika našega kralja so sprejeli tedanji predsednik francoske republike Poincaré, maršala Foch in Joffre, vojni minister Painlevé in veliki državnik Briand. Vsi so spoznali namen in važnost solunske fronte, za katero sta se z vso vneto zavzemala Painlevé in Briand ter zahtevala uspešno ofenzivo. Toda ta se je zaenkrat še odložila, ker so morali zavezniki, zlasti Francozi in Angleži, zaradi težke situacije na italijanskem bojišču, podpirati Italijo, ki je doživela popoln poraz pri Kobaridu. Končno pa je solunska fronta le dobila ono važnost, ki ji je pripadala in se je z ozirom na to tudi pomnožila z novimi četami; kajti regent Aleksander, vrhovno vojno poveljstvo in kraljeva vlada niso prenehali nadaljevati akcijo za okrepitev solunskega bojišča. Tako so se končno vendarle začele priprave v avgustu 1918 za veliko ofenzivo, ki je popolnoma uspela, osvobodila Srbijo in ujediničila ves naš narod. Za ta uspeh gre zasluga našemu viteškemu kralju, ki je z

visokimi zvezami s tujimi dvori in velikimi državniki zavezniških sil, s stalnim bivanjem na fronti, v rovih z vojaki, na opazovalnicah za časa borbe kot v svojem taborišču na Jelaku v območju ognja gorskih topov, dosegel in ustvaril vse pogoje za končno zmago srbske vojske in dobrovoljcev.

Izmed dobrovoljcev je že v aprilu 1917 dospel poseben bataljon iz Rusije, ki so ga tvorili od dobrovoljcev oni, ki so se takrat prostovoljno javili za solunsko bojišče. Ti so potovali po murmanskim progih in se vkrcali ob murmanski obali, ki je pod vplivom toplega toka, na francoski parnik v februarju 1917 ter preko Anglije in Francije prišli v Bizerto v Afriki in odtod nadaljevali pot po Sredozemskem morju za Solun. Od jeseni 1917 dalje so prihajali vedno novi bataljoni dobrovoljcev iz Odese in Amerike v Solun, ker so dobrovoljci sami zahtevali, da se čim prej transportirajo na solunsko bojišče, da bi olajšali napore bratske srbske vojske; kajti Srbija sama ni mogla računati na dopolnitev vojaških edinic, ker je bila zasedena in obdana s sovražniki, njene divizije pa so bile razredčene, utrujene in bilo jih je treba popolniti. Zato so se dobrovoljci na solunski fronti uvrstili v posamezne vojaške jedinice. Dejstvo je bilo, da ti sveži elementi niso samo fizično ojačali solunske fronte, temveč so jo tudi moralno okreplili ter utrdili solidarnost in navdušenje med vsemi deli našega naroda. Dobrovoljci pa niso samo izpopolnili srbskih bojnih edinic, marveč se je na solunski fronti iz njihovih vrst formirala posebna jugoslovanska divizija, ki je postala prva predstaviteljica jugoslovanske zajednice in se je tako na viden način manifestiralo požrtvovanje za nacionalno edinstvo.

Skupno s srbsko armado, ramo ob rami, so dobrovoljci 15. septembra 1918 prešli v napad in razbili solunsko fronto, ki se je razprostirala v dolžini 450 km od Ohridskega jezera do izliva reke Strume v morje. Po vrsti so padale utrjene sovražne postojanke: Dobropolje, Veterinik, Sokol in Rovovska kosa. Na to je po srditem boju jugoslovanska divizija osvojila Kozjak, najvažnejšo točko druge sovražne obrambne linije in s tem odprla pot v notranjost po sovražniku zasedenega ozemlja. Bolgari silnega zaleta niso mogli vzdržati in so se morali vdati. Tudi nemške in avstrijske divizije, ki so zamenjale razpadlo bolgarsko vojsko, niso zadržale zmagovitega pohoda in v 40 tih dneh so dobrovoljci s slavno srbsko voj-

sko prodrli na Savo in Donavo, pospešili razpad avstro-ogrške monarhije in se udeležili tudi 1919 osvobodilnih bojev za Koroško. Na razvalinah habsburškega cesarstva pa je vzkliła svobodna Jugoslavija.

S sijajno zmago se je torej končal boj dobrovoljcev v emigraciji. Velike so bile žrtve, ki so jih doprinesli za narodno osvobodjenje. Nastala je jugoslovanska država, ki je nismo prejeli v dar pri diplomatski mizi, ampak so za njo pretekli potoki krvi in nje temelj tvorijo kosti številnih junakov. Pokret jugoslovanskih dobrovoljcev je dosegel največji razmah v času, ko je bila Srbija zasužnjena in so antantne armade doživle same poraze. Dobrovoljci so storili prvi korak, da oživotvorijo idejo osvobodjenja in uedinjenja vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev, idejo, ki je že pred vojno vroče tlela v prsih naše mladine. Ta ideja je dobila svojo obliko v dobrovoljskih vojaških edinicah, ki so, s svojim discipliniranim in junaškim nastopom iznenadile vse takratne vodilne vojaške in politične kroge v Evropi. Prav te edince so imele poleg globokega psihološkega tudi važen vojaško-politični in revolucionarni pomen. Na eni strani so dobrovoljci zrahljali avstrijsko imperialistično silo, na drugi pa pred vsem okrepili moralno srbske čete.

Pokret dobrovoljcev je razpršil blodnje takratne zapadnoevropske diplomacije o potrebi avstro-ogrškega imperija in sugeriral zgodovinsko nujnost rešitve jugoslovanskega vprašanja. Zbiranje do-

brovoljskih čet v emigraciji se je širilo, s tem pa obnem tudi posredno jačalo revolucionarno gibanje v domovini; kajti revolucionarna je bila koncepcija dobrovoljcev in se je borila za integralno uedinjenje vseh Jugoslovancov brez ozira na plemenske in verske razlike ter tedanje administrativne meje. Ta koncepcija je zmagala tudi na bojnem polju in v krfski deklaraciji, v Aleksandrovem manifestu 1. decembra 1918 in v današnji ustavi Jugoslavije.

MOTNJE PRI TELEVIZIJI

Kakor se pri radiofoniji javljajo električne motnje izvirajoče iz atmosfere ali od električnih strojev in aparatov s prasketanjem in pokanjem, tako se kažejo motnje tudi pri brezžičnem gledanju na daljavo, samo v še bolj neprijetni obliki. Atmosferske motnje se prikazujejo na projekcijskem platnu kot oblaki črnih točk, ki se vsipajo po sliki. Človeku, se zdi, kakor da bi gledal slike skozi gost snežni metež. Posebno nadležne so te motnje poleti in proti njim za enkrat še ne poznamo niti zasilne pomoči.

5000 LET KOCKANJA

Kockanje je nedvomna najstarejša hazardna igra. Pri odkopavanjih v Mezopotamiji je našel arheolog dr. Speiser kocko iz žganega ila, ki ima natančno isto obliko kakor današnje igralne kocke. Edina razlika je, da leži štirka proti peterki. Po starosti zemeljske plasti, v kateri so našli najstarešo igralno kocko, se lahko sklepa, da so jo hazardisti odložili ali izgubili tamkaj nekako v letu 2750 pred našim štetjem.

NEDELJSKI IZLET

O KAJENJU IN NJEGA POSLEDICAH

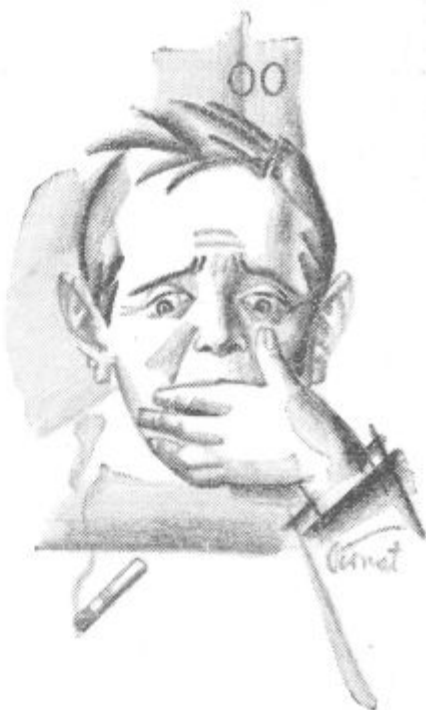
(S sliko na ovitku)

Med vsemi raznolikimi mamili, s katerimi se zastruplja sodobno človeštvo, gre prvenstvo gotovo tobaku, ki si zmagovito osvaja deželo za deželo in katerega uporaba ni omejena na posamezne sloje, niti izključno na moški spol, marveč je razvada vseh narodov. Edino izjemo tvorijo morda poedina divja plemena, ki še niso prišla v dotiko z vseobčo svetovno omiko, zato pa vidimo zopet pri drugih nerazvitih narodih, da je uživanje nikotina pri njih prodrlo tudi med ženske in otroke daleko jače nego pri ljudstvih, ki poznajo to zelišče že cela stoletja.

Pomanjkanje med vojno in zlasti prva leta po vojni ni zmanjšalo uporabe tobaka, marveč jo je nasprotno še močno zvišalo. Saj imamo na tisoče ljudi, ki trdijo, da so glad in druge težave prenašali z lahkoto, če so le imeli dovolj tobaka, da so se omamljali z njim. Zaradi splošnega povpraševanja po tej čarobni travici cenijo svetovno proizvodnjo tobaka na več ko deset milijonov metrskih stotov.

Zato se človek s polno pravico vpraša, v čem da je prijetni učinek kajenja in kaj je na tobaku tako privlačnega, da si pridobiva vedno nove častilce, od starih pa le redko katerega izpusti iz svoje oblasti. Kadilici pravijo navadno, da dobra smotka ali cigareta povišuje njihovo delovno sposobnost, drugi pa pripovedujejo o prijetni razburjenosti, ki jo nikotin povzroča v vsem živčnem sestavu, mnogi pa naravnost zatrjujejo, da tobak s svojo lahkotno narkotičnostjo pospešuje razmah domišljije. Duševni delavci često močno kadijo, da se v poznih nočeh pri delu ohranijo bodre in čile. Povprečni ljudje pa zagovarjajo kajenje z enostavno trditvijo, da jim diši.

Snov, ki so ji pripisani vsi ti namišljeni ali resnični učinki tobaka, je nikotin, oljnata tekočina brez barve in skoraj brez duha. Prijetni duh ni lasten že zelišču samemu, marveč je plod priprave. Tobačni listi se najprej posuše, potem pa denejo v kvašo in šele nato se začno predelavati. Pri predelavi se dodajo tobaku potrebne dišave in razna dražilna sredstva, slednja zlasti tobaku za pipo, zvečenje in njuhanje. Množina nikotina se giblje v posameznih listih med 0.6 in 3.5%, doseže pa včasih celo

7%. Kar se tiče vsebine nikotina v izdelkih imajo najjače smotke okoli 4% nikotina, najlažje pa 1 do 1.5%. Seveda pride od te množine le malo nikotina v usta. Čim bolj gori smotka, tem manj ga pride v usta in od tod v telo. Kadilici cigaret srkajo dim vase in čim globlje ga potegnajo, tem več nikotina zajamejo. Kljub vsemu pa gre pretežni del nikotina z dimom v zrak. Povprečno sodijo, da pride v organizem ena desetina nikotina, ki ga vsebuje cigareta. Znano pa je, da se v ogorkih nabere toliko strupa, da ga imajo po končanem kajenju trikrat toliko, kakor v začetku. Zato naj se ogorki nikoli ne pokade do konca. Kdor si deva vato v ustnik, naj jo čim češče menja, piparji pa morajo pogosto in temeljito očistiti cev in pipo. Največ nikotina zavžije seveda, kdor tobak žveči, zato je pri takih ljubiteljih tobaka sorazmerno največ primerov zastrupljenja.

Nikotin je strup, ki deluje zlasti na določene dele živčevja. Angleški fiziolog Langley se je pri proučevanju ustroja črevesnega živčevja posluževal učinka nikotina. Določene skupine živčnih sta-

nic, ki leže zunaj hrbtne mozga, se z nikotinom kaj lahko omamijo. Živci, ki so v zvezi s središči, izgube to zvezo, tako da dražljajev več ne oddajajo dalje. Raziskovanja in opazovanja v zvezi z učinki drugih strupov so ugotovila, da drobovje, krvne posodice in mnoge žleže obvladujeta dve veliki skupini živčevja. Ti dve skupini tvorita regulacijsko pripravo za mnoge važne življenjske procese, ki so neodvisni od naše volje in se jih zavemo le v primeru bolezni. Ena skupina pospešuje gibanje drobovja, druga pa ga ovira. Delovanje nekaterih žlez takisto pospešujejo in zadržu-

popolnoma zdravega. Pri podrobni preiskavi bo priznal vsaj težave s srcem in nagnjenje k omedleovanju, dalje glavobol, razburljivost, slabo spanje, težave v želodcu in črevesju.

Često pa dobi kronično zastrupljenje z nikotinom zelo opasno obliko. Delovanje srca včasih popolnoma prestane in žila bije zelo neredno. Tesnoba v prsih je takisto reden znak zastrupljenja. Polagoma pa kadilec dobiva hude srčne napade in močne bolečine v levi rami ter levem delu prsi. Pri takih pojavih je treba na vsak način omejiti kajenje.

jejo izvestni živci. Ti procesi so često zelo komplicirani in se ne dajo vselej pregledati in ugotoviti.

Da je akutno zastrupljenje z nikotinom spojeno z raznimi mučnimi občutki in dražljaji v želodcu in drobovju ter živčevju, je izkusil vsakdo že pri svoji prvi tajni cigareti, vsakdo pa tudi ve, da pojavi zastrupljenja, naj so še tako hudi, na srečo niso dolgotrajni. Daleko resnejše pa je lahko kronično tobačno zastrupljenje. Seveda pridejo pri tem v poštev razne individualne posebnosti, ki povzročajo, da obole nekateri že pri sorazmerno manjši količini nikotina, med tem ko drugim ne škodi niti dvojna količina. So strastni kadilci, ki po cela leta ne začutijo nikakršne slabosti. Pri teh pa zdravnik zlahka dožene razne bolezenske pojave, dasi se kadilec počuti

Tudi ako izostane siloviti napad, ki ga imenujemo angina pectoris, se opaža pojemanje srčne moči, kar moramo vselej pripisati škodljivemu vplivu tobaka, kadar ni najti drugih vzrokov. Posledice tobačnega zastrupljenja pa niso zmerom le nepravilno bitje žile in zastajanje sape, marveč tudi otekanje jeter in nog. Zelo pogosto pospešuje srčno slabost nastopajoče poapnenje žil, ki se prerano pojavi pri kadilcih, strup sam pa tudi slabi srčne mišice in s tem silo srca. Po mnenju večine zdravnikov povzroča pretirano uživanje tobaka otrdenje žilodvodnic, in sicer dolgo pred onim časom, ko bi ta pojav lahko nastopil pri normalnem načinu življenja.

Ker so žile porazdeljene po vsem telesu, ima obolenje kaj raznotere znake. Tudi v lajiških krogih je znana po-

sledica zastrupljenja, ker je najpogostejša. Pri obolenju v nogah nastopi motnja v hoji, ki bolnika sili, da se od časa do časa ustavlja pri hoji. Po krajšem odmoru bolnik spet lahko hodi, toda motnja se gotovo ponovi. Ta pojav lahko opazujemo samo pri kadilcih in nastopa vedno v spremstvu občutka mrzlih nog. Kakor je bolezen na videz nedolžna, tako opasen je lahko nje nadaljnji potek. Ako se kadilec ne zmeni za taka opozorila, marveč še naprej kadil, čeprav morda samo po nekaj cigaret dnevno, je mogoče, da prej ali slej nastanejo motnje v obtoku krvi. Med silnimi bolečinami odmro večji ali manjši deli spodnjih okončin in življenje se da ohraniti pogosto samo z amputacijo.

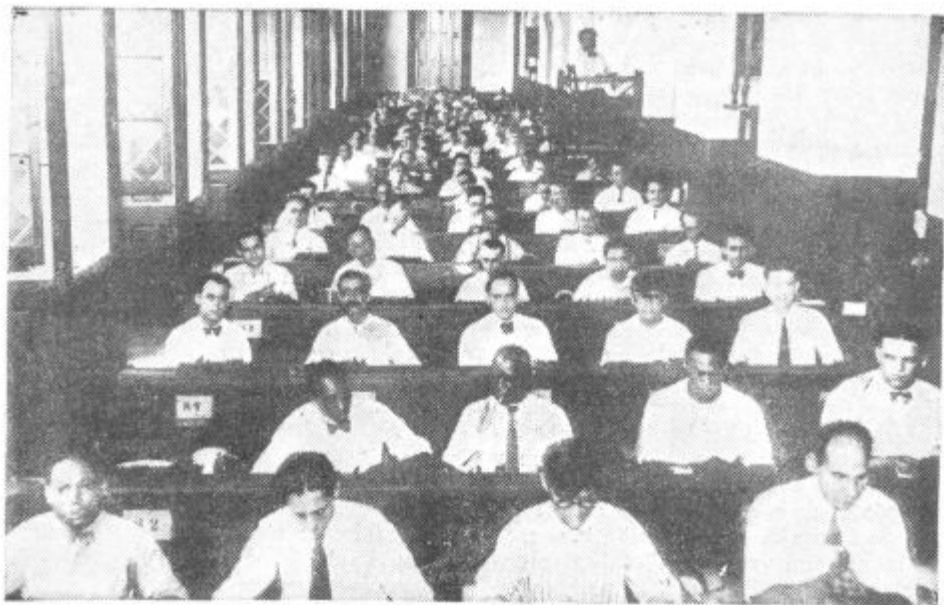
Mnog strasten kadilec dobi nenadoma zelo neprijetne motnje vida. Osrednji deli mrežnice postanejo neobčutljivi za svetlobo in bolnik ne more več razločno videti, ker delujejo samo stranski deli mrežnice. Ta pojav se imenuje osrednji skotom in zelo otežkoča čitanje in pisanje. Včasih se iz zastrupljenja razvije tudi vnetje očesnega živca, ki je tudi pri skrbnem zdravljenju dolgotrajno in ne mine skoro nikdar brez posledic.

Kronično zastrupljenje z nikotinom pa se kaže posebno mučno v prebavi. Bljuvanje in izguba teka sta redna pojava, redno nastopi tudi pritisk na želodec, ki povzroča bolečine in kolcanje. Na črvesje vpliva zastrupljenje prav raz-

lično; pri nekaterih bolnikih nastopi huda driska, pri drugih pa zopet trdovratno zaprtje, spojeno s hudimi bolečinami.

Zdravemu človeku deset cigaret ali tri do štiri dobro vležane smotke ne morejo škodovati. Seveda velja to le za odrasle, za osebe izpod 18 leta tudi zmerno kajenje nikakor ni priporočljivo.

Pogled v delovni prostor tobačne tovarne na Kubi

vo. Boječi kadilci naj čisto menjajo ustnik in vložke, prepokane z železovim kloridom. Njuhanje in žvečenje je gotovo škodljivejše nego kajenje, pipa pa nič bolj od cigarete ali smotke. Na vsak način pa se morajo tobaka vzdržati bolne ali k boleznim nagnjene osebe. Odsvetovati je treba kajenje popolnoma ljudem z močnim krvnim pritiskom, z

očesnimi vnetji in motnjami, z organskimi živčnimi obolenji in s kroničnimi prebavnimi težavami, zlasti pa nosečim ženskam, ker nikotin ovira normalni potek nosečnosti. Kdor pa se čuti zdravega in mu je to tudi zdravnik potrdil, pa si lahko čisto mirne duše zapali smotko, cigareto ali pipo.

Dr. H. S.

TEHNIČNI OBZORNİK

ROKODELCEVI RAČUNI

Ko predaš čevljarju v popravilo čevlje, jih mojster mrmraje dolgo ogleduje z vseh strani ter ti končno pove, kdaj pridi ponje. Če vprašaš za ceno, ti pove približen znesek, ki se v večini primerov razlikuje od zneska, katerega si pred vhom čital v izložbi. Če vprašaš morebiti še, čemu ta razlika, ti pojasni mojster, da je pač potrebno prenovljenje šivov ter poprava malih napak, ki se pokažejo navadno šele med delom.

Temu pojasnilu ni kaj oporekati, kajti cena mora vsebovati: odškodnino za porabljen čas, material, obrabo orodja in strojev, najemnine delavnice, izdatke za delovno moč, razsvetlavo in kurjavo; mora pa tudi vsebovati dobiček, ki naj omogoči delodajalcu življenje ter včasih še presežek za tvorbo obratne glavnice. Kdor teh smernic ne upošteva, mora propasti, pa najsi je še tako izvrsten delavec. Ali tudi visoke cene ne rešijo rokodelca. Kaj kmalu namreč izostanejo odjemalci. Zato računaj razumen mojster vestno ter pojasni vedno odjemalcu nastanek cen, s čimer dobi na mah njegovo zaupanje.

V mnogih primerih mora rokodelec vzidati ter obenem dobaviti predmete. Pri tem mu je treba upoštevati zamude pri prigladi, dobavi potrebnega materiala ter pri kontroli po končanem delu, ki more imeti za posledico v mnogih primerih tudi gmojne stroške. Pri obdelovanju materiala nastanejo tudi nepredvidene izgube ter mnoge okvare, ki jih je treba popraviti.

Toda tudi naročnik ima svoje dolžnosti. Povadati mora rokodelcu svoje želje ter zahtevati natančen pismen proračun, ki naj vsebuje obenem vse podatke, tičeče se obsega, načina in časa dobave. Razen tega more pretehtati vprašanje, koliko bi imel stroškov v primeru, če bi namestu popravila napravil vse na novo. Med delom samim tudi ne sme moliti rokodelca z »dobrimi nasveti«, če pa hoče med delom určiniti kake nove želje, mora biti pripravljen te tudi plačati.

Primeri par excellence za dober sporazum sta gospodinja in njena šivilja. Z gotovostjo določita vedno obseg in kakovost kro-

ja in blaga ter barvo obložkov. Z brezprimerno vztrajnostjo prenašata ure trajajoče pomerjanje, kjer skušata ustreči željam ter odpraviti morebitne hibe. So to pač vprašanja, ki sozvanjajo na najobčutljivejših mestih gospe.

Mnogo težje vlogo ima rokodelec takrat, ko pojasnjuje gospodinji dobavo nove stanovanjske ali posebej kuhinjske priprave. Kajti le redko se mu posreči vzbuditi potrebno navdušenje. Saj ga poslušajo gospodinja vedno le s predsodkom, da bo njegovo delo onesnažilo stanovanje. Ali temu ni vedno tako. Danes je možno montirati celo vrsto električnih in plinskih priprav (n. pr. štedilnikov) tako, da se v stanovanju teža sploh ne opazi.

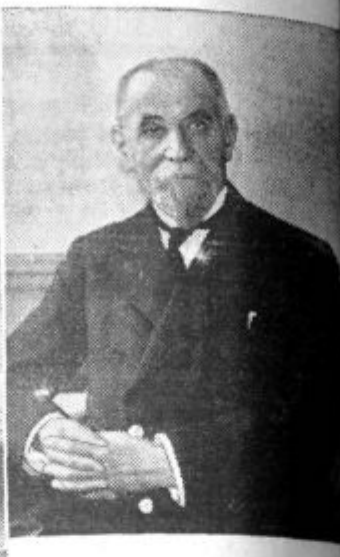
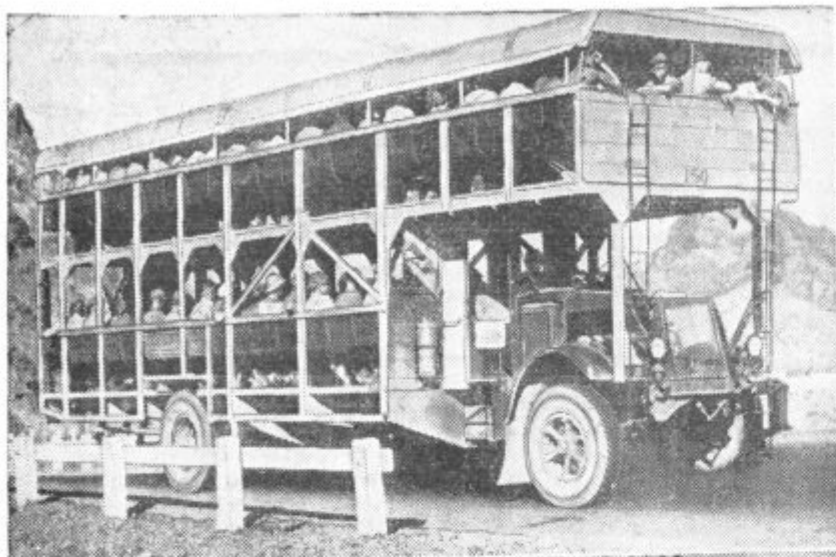
Večkrat pa je z napravo plinske ali električne peči (tudi v kopalnici) za vselej odpravljena večina »povzročevalcev nesnage« (premog, pepel itd.).

Če si tedaj zaželimo opisane udobnosti v novih ali starih domovih, zahtevajmo od rokodelca, da nam na podlagi danih razmer napravi pismen proračun, iz katerega nam bo mogoče presoditi, če zadoščajo razpoložljiva sredstva. Le tak postopek bo imel za posledico obojestransko zadovoljnost ter bo doprinesel svoji deliž k socialnemu miru in medsebojnemu sporazumevanju, ki sta nam vsem tako potrebna. tma

IZUMRLA PTICA

V izložbah prirodoslovskega muzeja na Dunaju lahko vidiš belega ptiča z rumentimi nogami; močni kljun mu je top in rdečkaste barve. Tu gre za edini vzorec porfirnega petelina (coq de Porphyre, Sultanshuhu), kakršni so nekda živeli na otoku Norfolku vzhodno od Avstralije. Ta ptica se je dan današnji dočista zatrla in noben drug muzej na svetu ne hrani nobenega vzorca.

Levo zgoraj: Največji avtobus na svetu za 150 potnikov je seveda v Ameriki — Levo spodaj: Star in zabaven bolgarski običaj je tehtanje neveste po poroki — Zgoraj v sredi: Dr. Louis Martin, novi ravnatelj Pasteurjevega zavoda v Parizu — Spodaj v sredi: Domačin kot redar v vroči Kalkuti — Desno zgoraj: Angleška deca se zanima za letalstvo — Desno spodaj: Japonski otroci pri kohanju v morju

MIMO CVETOČE JABLANE

RUDOLF KRESAL

NADALJEVANJE

Znočilo se je. V šipah se je neprenehoma bliskalo. Obljubljal se je huda ura. Zamolkel grom, ki je prihajal zmerom bliže, je spremljal vid jema-joče bele trakove strel, ki so udarjale kdo ve kam. Silvana se ni genila. Iz oči ji je zdaj pa zdaj pritekla solza. Vendar njene ustnice so bile tako čudno lepe, mirne, kakor v belo polt vdelan ostro rezan podolgovat temno rdeč neprosojen rubin. Jokala je njena duša. Jokala je tako že tedne in tedne v sebi. Tako joka vrh strelam kljubujočega gorskega velikana. Nepremičen v svoji sili skriva v sebi človekovim očem nevidno bol, dokler ga ne vrže potres.

Mogočen tresk jo je prebudil iz mrtvega sna. Za nekaj sekund je zajela medlo razsvetljeno sobo sinjkastobela svetloba. Silvana si je z dlanmi zakrila obraz in začutila solze. Vstala je in stopila k zrcalu.

Tedaj so ji ustnice vztrepetale v tako trpkem smehljaju, kakor človeku, ki doprinaša po krivici skrajno žrtev, kadar se odpoveduje svojim sanjam, ki jim je posvetil dolga leta svojega dela. V njo je vprašujoče strmelo blede, resnobno obličje moško trpeče žene. Velike oči v senci gostih temnih obrvi so gledale svetlo in obtožujoče.

Potegnila je k sebi stol in sedla. Nasmeh se ustnic ji je izgubil. S tresočimi se rokami si je odstranila z glave belo čepico z rdečim križem in kratko modro kopreno ter jo položila pred zrcalo. Na rame so ji padli mehki plavi lasje. Počasi so se razpustili v posamezne zlate pramene. V njo se je zagledalo dva in dvajsetletno dekle. Iz slehernega giba, iz sleherne črte v nenavadno lepo oblikovanem obrazu je sijala neoskrunjena lepota. Ali v tej lepoti, ki se je zdela z žarnim vencem mučenice ovenčana, ni bilo nasmeha, ni bilo več mladosti. Iz nje je dihala ubitost mladega srca. V beli svetlobi bliskov je pa bil njen obraz videti nepričakovano grozeč, oster, kakor izklesan od uporne roke.

Zunaj se je razbesnela nevihta in hotela potopiti vse mesto. Udušila je sle-

herni stok, sleherni krik, tožbo in prošnjo. Slep razsajajoča je podirala vse, kar je zasegla njena moč. Šipe v oknih so nenehoma zvenele od silnega groma. Soba je bila preplavljena od luči ognjenega neba.

Tedaj se je Silvanino srce razveselilo. V svoji razboljenosti je zaklicalo pošastni noči svoj prijateljski pozdrav. S ceste so zagrmeli motorji. Skozi divjno noč so drvele dolge kolone vojnih voz z ranjenci, vojaki, bombami, granatami in topovi. Silvana je stala sredi sobe in poslušala to razposajeno pesem zemlje in neba. Obraz se ji je za nekaj trenutkov zjasnil. Sledila je bliskom od vrha do tal, strmela zdaj v temo zdaj v svet, ki je bil pobeljen od strel. Rahle gube ob ustnicah so izginile. Polt se ji je v čudnem zanosu napela. V očeh se ji je uporno bliskalo. Roke je krčevito stisnila v pesti. Stala je kakor bi bila iz jekla, vsa grozeča, prešinjena od ene same misli: se vsemu upreti. V sproščenosti nebesnih in zemeljskih sil je planila v groze polno noč vsa njena boreča se duša. Ji zarisala v obraz zadnji poizkus, da udari... a to čuvstvo je šlo mimo nje kakor kratek blisk. Ogenj v očeh ji je ugasnil. Polastila se je je smrtna utrujenost, ki ji je dala šepet poln obupa, da je že vse, prav vse dopoljeno.

Ne! Ne! Ne more biti! ji je govorila notranjost. Ničesar ni še dopolnjeno. Prav ničesar. Kako more biti že kaj dopoljenega, ko je pa vse povsod le kri in nikjer in nikoli sonca.

Ali ura je zahtevala svojo žrtev. Silvana je v divji bolečini kriknila in se vrgla na tla. Telo se ji je krčevito zvilo od onemoglega upora in pridušenega ihtenja. Z rokami se je grabila za mlade prsi, hotela ublažiti pekočo bol ali pa si izvrtati srce.

Pa je že bilo res vse dopolnjeno. Ni bilo solz ne joka, le umirajoče pridušeno ječanje se je utapljalo v gromu neba in v trušču blazno se vrtečih koles.

Planila je kvišku, vitka kakor mlada breza, za trenutek obstala, se nagnila predse in se potem trudno prestopila. Pred mizo ji je pogled ušel na veliko sliko mladega človeka v rudniški inže-

njerski obleki. Stisnila je ustnice in mirno snela sliko s stene ter jo postavila na mizo.

Mrtev! je zašepetala.

S ceste je udaril v okna spet oster topot konjskih kopit, koles in brnenje motorjev. Mrzel šum železja je pogoltnil Silvanino besedo, ki ji je udarila v uho kakor rezek pridušen smrten krik.

Mrtev! je spet zašepetala. — Tudi on! — in se zdrznila ob naraščajočem hrupu na cesti. Poslušnila je. Kolone voz so spet drvele nekam v noč. Šipe so žvenketale pod pljuški dežja, od groma in od tresoče se ceste.

Silvana je umirala.

Polnoč je že davno odbila. Silvano je zajela gluha tišina. Sedela je pri mizi in z blaznimi očmi buljila v tri liste pred tremi slikami. Na listih je bilo le nekaj številčk, na vsakem ime in priimek. Oče in brat — in on! In ko ji je bilo te blazne igre nemega strmenja v troje mrtvih podob dovolj, je mrtvaške liste položila drugega vrh drugega in jih počasi, premišljeno pretrgala po gubah, in jih trgala tako dolgo, da ni ostalo drugega kakor majhen kup bele drobne tvari.

Zatem je počasi odklenila mizni pre-

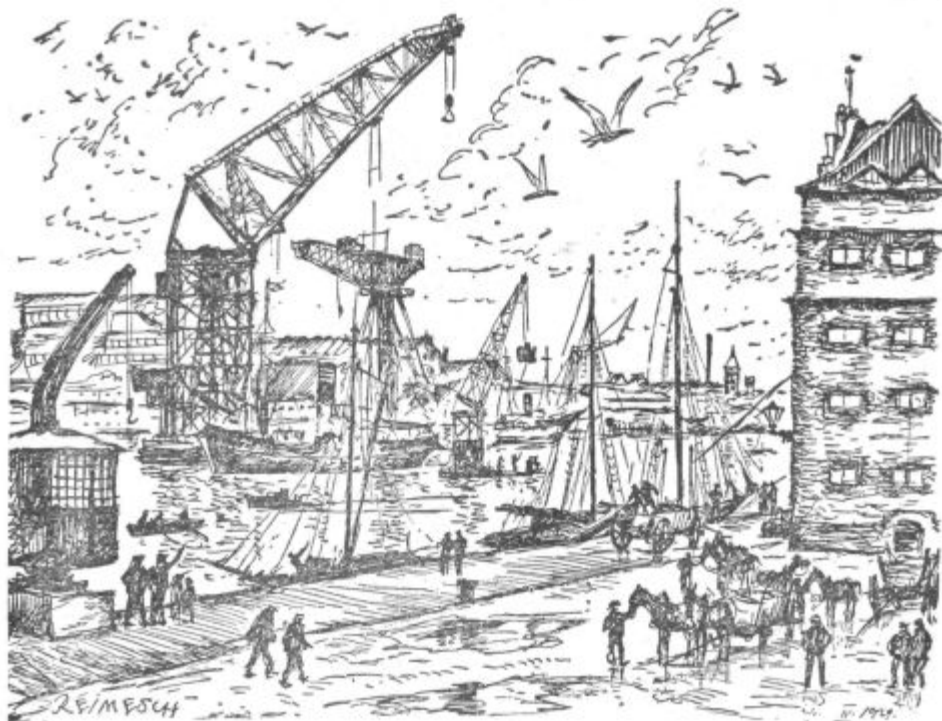
dal. Bilo je kakor da je nekdo glasno zaječal. Silvana se je zdrznila in plašno poslušnila. Toda že v naslednjem trenutku ni bilo v njenem obrazu niti sledu več o kaki prisebnosti. Z blodnimi očmi se je ozirala po sobi in ta čas neslišno potegnila predal k sebi. Na kupu pisem se ji je zalesketa! majhen samokres. Mirno je vzela ta kos hladne črne kovine v roko. Streslo jo je. Nenehoma zroča predse, v prazno, kakor usanjana v nevidno podobo, je mrtvo se smehljaje dvignila desnico k sencu, z levico se je oprijela miznega roba. Začul se je rahel, mrzel zvok vzmeti. — Potem je pa v pomirjeno noč jeknil en sam strel.

Tako je umrla še ta mladost, ki nam je, že umirajoča, še zmerom vračala vero v življenje in v človeka, nam dala spoznati njegovo ljubezen. Toda iz tega spoznanja se ne more v naših dušah roditi prav ničesar drugega kakor upor. Da je Silvana morala tako umreti, tega svetu, v katerem smo, ne moremo odpustiti.

Mislimo:

Nekoč se je spomnimo. In tedaj nam ne bo treba iskati smisla za ubijanje,

R. Reimesch; V PRISTANIŠČU (Perorisba)

nam v zadnjem trenutku cvetoča jablana ne bo več razodetje.

Silvana živi.

Obsojena od sveta leži v zemlji samomorilcev.

Ali smo mogli — mi — to našo zemljo blagosloviti s čim drugim, to našo zemljo, v kateri spi naša ljubezen, kakor z jablano. —

Tam živi spomin na našo ubito mladost.

Na Silvanin grob smo vsadili jablano. In kadar je pomlad, poromajo naše misli k njej. V jeseni se nam pa stoži po plodu, ki na grobu speče ljubezni, nad grobovi samomorilcev in samomornikov nima roke, ki bi ga obrala.

Zelo tiho mora biti tam, kjer več ne govorita ne meč ne križ.

DIVJI PARADIŽ

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

V Madangu so me sprejeli z odkritosrčnim veseljem. Videla sem, da sta Meg in Shorty Long našla v nepokvarjeni divjini da-leč od vseh družabnih spon pravo srečo. Posebno Shorty, ki je že ob rojstvu izgubil mater ter si je vse življenje želel svoj dom, se je počutil v svojem novem domovanju nad vse srečnega.

Nisem še videla tako posrečenega para. Jedli smo, kadar se nam je zljubilo. Gospodinja od svojih domačih slug ni zahtevala drugega kot pokorščino, zabranila jim je žvečiti neko strupeno rastlino, sicer sladkega okusa, ki jo imajo domačini neprestano po ustih. Stregli so nam vedno čisti, v belih volnenih predpasnikih, čeprav malo nerodno in neokretno. Divjaki so radi delali za Meg. V Madangu se sicer težko dobe sluge, toda okrog verande se je vedno potepala kaka gruča divjakov, ki bi hoteli »podpisati papir«, dokler ni gospodinja malo iz prijaznosti, malo iz zabave vzela šest služabnikov za vilo treh sob.

Njen zdrav in dober humor jo je vedno rešil, kadar se je morala boriti z neprijetnostmi novogvinejske divjine. Njen kuhar je bil domačin iz okoliškega gorovja, srednje starosti, obraza globoko prevečenega z brazdami in vedno zamazanega z nekim močnim barvilom. Okrog vratu je nosil tesno ogrlico iz koral, iz uhljev so mu pa viseli dolgi in čudni kameniti okraski, v gostih laseh pa je imel zataknjen črn glavnik.

Strežaj, ki nam je stregel pri mizi, se je zjel kot neke vrste naraven norec.

Ni bil večji od opice, čeprav je bil po letih že popolnoma dorastel. Stopala na nogah je imel popolnoma ploščata, namesto nohtov je imel kremplje, v širokih ustih mu je štrlelo samo še nekaj škrbin, preko debelega trebuha mu je visel rdeč predpasnik. Če je nosil okrog mize kaj dobrega, se skoraj ni mogel ubraniti skušnjave, da ne bi kaj zmaknil s kroznika. Pri tem ni zalegla niti stroga gospodarjeva beseda, niti žvižg od vrat, odkoder je često kuhar opazoval neugnano početje svojega pomočnika. Toda imel je v Meg veliko zagovornico, ki ga je imela močno rada. Ostali služabniki so bili ubogljivi sužnji, sicer pa brezpomembni in so napravili svoji gospodinji mnogo več škode kot pa korist.

Železna postelja, zavarovana z mrežo proti moskitom mi je bila na verandi na razpolago po mili volji. Obrnjena je bila na vzhod proti morju. Lepo je tako zbuditi se in gledati pred sabo laguno so sončnem vzhodu. Po sončnem izhodu so se prikazali tihih korakov bosih divjaki z rdečimi predpasniki in s svežimi hibiskovimi cveti za ušesi in neprestano ponavljali: »Čaj, gospa!« »Hvala, nimam rada čaja.« Toda jutranji čaj je očitno tukaj neizpremenljiv zakon, čvrsto ustaljen v divjakovih možganih. Tu pa tam, ko sem že obupala, da bi mogla uiti temu neizprosному toku stvari, sem se vdala in malo posrkala.

Čim sem opravila to vsakdanje jutranje opravilo, ki me je do dobra predramilo, sem šla pod prho in s tem začela dan. Za ta posel mi je bil dodeljen pose-

ben mlad dečko, ki je svojo nalogo tako resno vzel, da je često pozabil priliti mrzle vode v lonec vrelega luga. Bila sem prisiljena, da sem se za več mesecev odrekla raznim potrebam, ki jih v civiliziranem svetu smatrajo za neobhodne, toda če sem prišla do njih, sem se jih vedno spet hitro privadila. Tako sem se čutila popolnoma prerrojeno v taki mlačni prhi.

Za človeka, ki ljubi svet v svoji prvi razvojni dobi, je v Madangu mnogo zabave. Tukaj ni nobenih spon smešne evropske civilizacije, niti bedastih družab-

ta vsemogočnih cvetlic, ki so bile zasajene okrog hiše. Počasi smo stopali po dvigajoči se stezi med to lepoto, dokler nismo stali pred hotelom, skritim za gostim grmičevjem.

Bil je dolga, nizka enonadstropna zgradba. Videli smo, da so nekoč brezuspešno poskušali zabiti z deskami okna in vrata, toda radovedni divjaki so kmalu nato potrgali deske. Široka veranda je gledala otožno kot izropan grad in njeni stebri in leseni podložki so bili izgrizeni od belih mravelj in poljske podgane. Pogledali smo iz radovednosti sko-

23

Gouverner Madanga pri odmoru

nih ambicij ali razrednih predsodkov. Madang sicer nima žive in pestre lepote Kaewinga, ima pa zato nekaj, kar mu daje izraz moške lepote.

Spoznala sem, da leži v senci divjih in skrivnostnih gora Madanga mir in zadovoljnost. Imela sem vtis, da je peščica Evropecev, ki tukaj živi, s svojo usodo zadovoljna. Tudi tukaj kot v Rabaulu se čuje neprestano utrip Nove Gvineje: zamolkle džungelske bobne, katerih odmev ustvarja v človeku neko skrivnostno težnjo in hrepenenje.

Madang je bil svoj čas velika luka, tako rekoč prestolnica nemških kolonij v južnem Tihem morju. Večkrat so prenesli prestolnico, dokler niso slednjič našli Rabaula. Toda še vedno so ostali tukaj tihi, toda zgodovni dokazi Madangove minule veličine v njegovih reprezentativnih, sedaj razpadajočih zgradbah, med temi na prvem mestu star nemški hotel.

Nekega popoldneva, ko so metale palme dolge sence pod soncem, smo se napotili po mehki stezi, ki vodi do hotela. Pri tem nas je najbolj privlačila kraso-

zi razbita okna v začarani prostor, nato smo pa z združenimi močmi pomagali drug drugemu v notranjost. Vstopili smo v prostorno gostilniško sobo in nehote sem obstala pred njeno sorazmerno eleganco. Še vedno so bila nepokvarjena lepo sestavljena mozaikova tla iz opeke. Že dolgo let je minulo, odkar so se tu trgovci, plantažarji in ribiči biserne matice opijali in le dva razbita pivska lonca z nemškimi verzi sta stala še na pultu kot priča iz nekdanjih dni. Naši koraki in glasovi so prebudili netopirja, ki je nerodno in slepo frfotal nad našimi glavami. Obšli smo verando in grič, na katerem je bil sezidan hotel ter se polagoma spustili do malega zaliva, za katerim se je razprostiralo sinje morje. Vse, kar je ostalo, je bilo zanemarjeno in v razpadu. Bršljan je divje poganjal preko zapuščenega poslopja, zmagovito kot bi hotel izzvati belega osvajalca. Torej celo tukaj, v tem daljnem koncu sveta, ki se ga vojna ni niti dotaknila s svojim pogubnim dahom, je pustila svoje posledice. Nobene potrebe ni danes za hotele v Madangu, ker ni nikoga, ki bi ga rabil.

Džungla vzema nazaj, kar je pred časom izgubila.

Sama sem se nato podala na dolg izlet po obširni plantaži. Ti izleti so me često privedli zmučeno in žejno do poslopja kolonialnega uradnika, ki je bilo postavljeno tik ob neizrečno ljubkem zalivu. Pri njem sem vedno našla hladilno limonado ali kako drugo mrzlo sladko pijačo za okrepcilo. Kadar guverner ni bil na kakem službenem potovanju, sem ga gotovo našla iztegnjenega na dolgem naslanjaču. Bil je izredno prijetna družba za kako urico, medtem ko smo vlekli cigarete in si pripovedovali dogodke iz velikega sveta.

Bil je prav simpatičen možakar. Miren in načitan gospod, ki se je že več let mudil na Novi Gvineji in je bil prav vesel, da je našel poslušalca za svoje poznavanje otokov, kakor je mene veselilo, da sem te opise poslušala. Nekoč sem ga vprašala, zakaj imajo stare novogvinejske znamke, ki sem jih našla v njegovi zbirki, napis: »Severno zahodno pacifično otočje«, o čemer ne bi mogla trditi, da je zemljepisno pravilno.

Podoba je, da se je decembra meseca 1914 drugi bataljon avstralske pomožne armade podal pod poveljstvom polkovnika Pethe Bridga na pohod z zapečatenim poveljem. Cilj so jim bili Karolinski in Maršalski otoki. Ko je bil oddelek že teden dni na morju, so izpremenili smer plovbe zato, ker so medtem dotične otoke zavzeli Japonci. Dotični oddelek je nosil s seboj tudi zalogo avstralskih znamk z naslovom »Severno zahodno pacifično otočje« in ko je ta vojska prišla potem na Novo Gvinejo namesto na kraj, ki je bil prvotno določen, so bile znamke stavljene v promet navzlic temu, da nemška Nova Gvineja ne odgovarja napisu, ki so ga nosile. Ko so po vojni mnogo takih napak popravili, so vendar to prezrli in znamke z napisom »Severno zahodno pacifično otočje« so se rabile do l. 1925, dokler ni bila izdana v promet nova oblika, ki je še vedno v veljavi, z napisom »Ozemlje Nove Gvineje«.

Mož, ki je gospodaril nad otokom, je očitno zelo ljubil svoj vrt in si je vzgajal celo morje cvetlic. Bile so sicer često brez barve, brez duha, toda na Novi Gvineji tako redke kot je redek paradiz. V Zedinjenih državah, kjer za denar dobiš vozove rož, nisem nikdar znala ceniti njih prave vrednosti.

Nisem pa videla upravnika tolikokrat kot bi želela, ker je imel tudi posla z nekimi napovedanim obiskom v Madangu.

Slo je za boljšega gospoda, ki je prihajal »nekje z juga«. Gospod Nord, kakor mu je bilo ime, je prihajal v Madang na ladji »Durour«, ki bila najeta samo zanj. Obleden je bil v dobro sportno obleko. Videti je bilo, kot bi prihajal po zelo važnem opravilu. Prinesel je s seboj pismo na političnega upravnika otoka in je s tem postal avtomatično njegov gost. Ta ga je odvedel takoj v hišo Meg. Tam smo uganili, da se zanima za neko vrsto modre ilovice. Več nam očitno ni hotel zaupati. V modri ilovici se najdejo baje diamanti, vendar se nismo hoteli za stvar dalje zanimati.

Čez nekaj dni sta se podala Nord in guverner z jadnico na potovanje ob obali. Bolj za šalo sem rekla guvernerju, naj me vzame s seboj in v moje veliko začudenje, mi je odgovoril: »V redu. Pot bo težavna in imeti morate s seboj lastno opremo.« Videla sem, da Nord ni smatral moje udeležbe za kako posebno pridobitev odprave. Kar čutila sem njegov odstranjajoči pogled. Seveda lahko razumem, da ni pozdravil nobenega pritepenca, ki se mu je vsilil, če je res iskal diamante. Toda kmalu sem tudi jaz opustila misel, da se jim pridružim. Nisem imela namreč opreme in bila bi jim zato samo v nadlego.

Bilo je tudi mnogo boljše, kajti čez teden dni je prišla Muloa v Madang, namenjena do reke Sepik in dalje v čudovite in privlačne kraje. Če bi zgrešila Muloo, bi zamudila največji doživljaj svojega življenja.

Naslednjega dne se je podala odprava na pot. Preden je guverner odpotoval, mi je stavil na razpolago svojega velikega črnega konja, ter sem odslej jahala po plantaži. Istega dne sem tudi srečala Djima.

D A L J E

OBLIKA ZOB

Sprednji zobje sekalci se dele pri človeku v tri osnovne oblike: oglato, šiljasto in ovalno. Oblika zob se navadno ujema z obliko obraza. Človek ovalnega lica ima ovalne zobe itd. Poleg osnovnih oblik pa razlikujejo zobotehniki in izdelovalci umetnega zobovja še razne podvrste in velikosti. V vzorčni zbirki zob, iz katere se lahko izbere za vsakega človeka najprimernejša oblika, imajo strokovnjaki samo za zgornje sekalce 85 različnih vzorcev. Močno se razlikujejo zobje tudi po barvi. Veščaki poznajo skoraj 2000 različnih barvnih odtenkov. Opazovanja celo jasno kažejo neko zavistnost med barvo las in barvo zobovja.

TRUBARJEVI DOŽIVLJAJI

KRATKO POROČILO, KAKO SE JE GODILO PRIMOŽU TRUBARJU NA POTI V DEZELO KRANJSKO IN KAJ JE DOŽIVEL TAM V ZAČETKU SVOJEGA POKLICA LETA 1561.

Tiskovna zadruga v Ljubljani je izdala v zbirki Slovenski pisatelji pomembno knjigo Slovenski protestantski pisci, ki jo je uredil dr. Mirko Rupel. Iz nje prinašamo naslednji odlomek (ohranjen v Stuttgartu), ki ga je sestavil Trubar sam v nemškem jeziku. Trubar popisuje, kako se je po prvem izgnanstvu na Nemško (1547) vrnil v Ljubljano, kamor so ga poklicali deželni stanovci kot vodjo (superintendenta) nove cerkve.

Dne 9. junija je odjezdil iz Uracha in prispel 22. preko gorovja v kraj, imenovan Podkoren, deset milj nad Ljubljano. Odtod je poslal gostilničar Cuznar ponoči sla na blejski grad h gospodu Herbertu Turjaškemu, da bi sporočil Trubarjev prihod. Ker pa gospoda Herberta ni bilo doma (na turški meji je namestnik vrhovnega poveljnika in mora zato stalno biti na meji), je zjutraj 23. junija njegova soproga, sestrana tridentinskega škofa, krščanska in v svetem pismu dobro poučena žena, poslala Trubarju tri konje naproti, ki so ga peljali tri milje daleč od Bleda; tu je ostal ta in še naslednji dan, na praznik sv. Janeza Krstnika, ter imel pridigo.

Na Bled je prišel kmalu gospod Moric Dietrichsteinski, baron itd., ki je peljal Trubarja 25. junija zjutraj z Bleda na svojo posestvo in graščino v Radovljico. Po kosilu je odjezdil z njim proti Kranju h gospodu Ivanu Jožefu, baronu z Brda; pri njem je Trubar prenočil. Tedaj je gospod z Brda naznanil Trubarju, da sta prispeli dve povelji rim. ces. veličanstva, eno za deželnega glavarja, drugo za ljubljanskega škofa; prvo povelje, ki ga je prejel deželni glavár, da se glasi; ker je njegovo rim. ces. veličanstvo poučeno, da ima priti na željo deželnih stanov v kranjsko deželo pregnan duhovnik, naj deželni glavár uredi s stanovci, da se to ne zgodi; če pa tega ne bi mogel doseči, naj brž javi njegovemu veličanstvu. Škofovega povelja da ni videl, vendar pa od škofa slišal, da je dejal: »Izvedel sem, da pride baje gospod Primož; žal mi je, toda moral bom proti njemu postopati po ukazu rim. ces. veličanstva.« Spričo tega je gospod z Brda Trubarju svetoval, naj se nikar ne podaja prečje v Ljubljano, zlasti dokler se mudi tam tudi gospod deželni komtur Gabrijel Kreutzer, namestnik na Dunaju, ampak

naj ostane nekaj dni pri njem. Zaradi tega je Trubar od začetka postal nekoliko otožen, vzdihnil je in dejal: »Če hočejo Kranjci imeti evangelijski, morajo pač tudi pomagati križ nositi.« In ko je vso stvar pretehtal in pomislil, da kristjani pa tudi papežniki že vedó, da je prišel v deželo, se je 26. junija zjutraj odpravil proti Ljubljani, rekoč: »Če danes ne bi prišel v Ljubljano, bi se dobrodušni kristjani žalostili in bi menili, da se bojim in bežim pred križem; brezbožci pa bi bili potrjeni v svojem zlobnem postopanju zoper mene.«

Z njim je jahal gospod Dietrichsteinski. In ko je prišel dve milj nad Ljubljano, sta mu prihajala naproti Matevž Klombner, bivši deželni pisar, in Luka Cvekelj, svetovavec in njegov sorodnik; pol milje nad Ljubljano mu je prišlo naproti kakih 20 jezdecev, četrť milje nad mestom pa množica moških in častitih krščanskih žená in deklet. Trubar je pred njimi stopil s konja in sprejeli so ga s solzami veselja. Ko je jahal v mesto Ljubljano, je najprvo samo in stolpni čuvaj trobil na pozavno, ko pa je prišel k Andreju Forestu, da bi pri njem prenočil, so vsi štirje s piščalmi in trobentami štiriglasno igrali Te deum laudamus čisto dobro in umetno dlje ko četrť ure. In ob isti uri, ko je Trubar prihajal v Ljubljano, je umrl gospod Nikolaj škofic, generalni vikar in kanonik ljubljanski, čigar sin je še v ječi zaradi sodomiticum peccatum in ki je bil po smrti škofa Urbana Trubarjev največji sovražnik v verskih zadevah; preganjal je prenekatero kristjane in ni hotel dajati dovoljenja za pokop. Ko so ga naslednjega dne pokopali, ni bilo pri njegovem pogrebu prav nobenega meščana niti meščanke.

Nato so gospod deželni oskrbnik in gospodje odborniki pismeno povabili nekatere gospode in deželane; ti so se zbrali 28. junija v Ljubljani v deželni hiši, poklicali Trubarja, ga prav prijazno in z veseljem sprejeli ter ga tolažili, naj bo brez skrbi, rekoč, da so res prišla cesarska povelja zoper njega, toda oni se nadejajo, da gospod deželni glavár to pot ne bo ničesar ukrenil zoper njega. Trubar je izrazil željo po cerkvi, ki bi v njej nemoteno in javno mogel pridigati in deliti svete zakramente, kajti zakotno in skrivaj noče opravljati svoje službe; prosil je, da bi se to kmalu zgodilo. Poslali so torej gospoda Ahaca s Turna in gospoda Dietricha Turjaškega, oba barona, najprej k bosim menihom (od katerih sta zdaj dva v ljubljanskem samostanu) s prošnjo, da bi dovolili Trubarju pridigo v svoji cerkvi. Meniha sta zaradi te stvari šla po svet h gospodu deželnemu glavarju in komturju z

Dunaja, ki pa jima nista hotela niti svetovati niti odsvetovati; potem sta prošnjo odbila, izjavljajoč, da ne smeta storiti tega brez svojega provinciala. Zato so gospodje naročili Trubarju, naj pridiguje zjutraj na dan sv. Petra v špitalu v nemškem jeziku. K pridigi je prišlo mnogo tujega ljudstva in nad 40 duhovnikov, kajti tačas je bil semenj v Ljubljani. Trubar je tako izpeljal pridigo, da niso niti papežniki mogli govoriti kaj proti.

čakuje, kaj bo rim. ces. veličanstvo še ukazalo na poročilo škofa in deželnega glavarja.

Ljubljanski gospodje, častiti svetovavci, so z veseljem sprejeli Trubarja tretji dan po njegovem prihodu po mestnem pisarju in stavbeniku, mu ponudili svojo naklonjenost in varstvo ter mu darovali sedem vatlov lepega, črnega blaga za suktnjo in šest tolarjev. Trubar se nič ne pritožuje, razen da je cerkev v špitalu premajhna, saj v

PRIMOŽ TRUBAR (Lesorez E. Justina)

Dne 30. junija sta zgoraj oménjena gospoda odjezdila v Gornji grad k škofu in ga prosila v imenu deželnih stanov, naj pusti Trubarja pri miru in naj mu dovoli pridigo v stolnici, in sicer v času, ko nimajo kanoniki v njej opravka. Škof jima je dal tale odgovor: kar se njega tiče, bi Trubarju rad dovolil, toda ravnati mora z njim po ukazu rim. ces. veličanstva. Nato je škof pisal Trubarju, kakor je zabeleženo v priloženem prepisu pod A, Trubar pa mu je odgovoril, kakor je zabeleženo tukaj pod B.* Tako torej pridiguje Trubar še vedno v ljubljanskem špitalu, in sicer v nedeljo slovenski o nedeljskih evangelijih in o katekizmu, v četrtek nemški o prvem listu Janeza Evangelista in vsak dan pri-

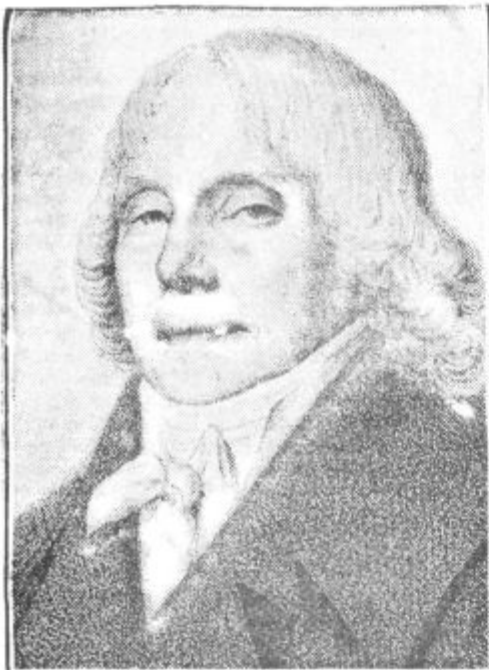
nedeljo tretjina ljudstva ne more slišati njegove pridige. Gospodje pa ga tolažijo z drugo cerkviijo.

* Škofovo pismo Trubarju, v katerem zahteva škof pojasnila, kako da se je Trubar vrnil in kaj namerava (A). Trubarjev odgovor, ki pojasnjuje, da so ga poklicali deželni stanovi in da bo razglašal »pravo vero« po augsburški veroizpovedi (B).

TALLEYRANDOVA „NAČELA“

Kaj smo si obetali od zadnje, čisto zadnje vojne? Bratstvo med narodi, svobodno trgovstvo, evropsko zajednico, splošno pomirjenje in ... javno diplomacijo. Vprašujemo pa se, ali se ne izključujeta ta dva pojma: »diplomacija« in »javne«. To pa tem bolj, ker niti eden zastopnik vlade,

niti eden minister vnanjih del si ne upa s katere si bodi tribune oznaniti vse svoje misli, razgaliti vseh svojih smotrov, razkriti vseh svojih nakan, ob kratkem, povedati čiste resnice.

V pogajanjih zasleduje vsak udeleženeц svoj posebni, osebni namen. Kako naj se potem dogovori vrše odkrito, vpricho množic, ki so razburjive, večkrat poučene? To je razlog pristašev tajne diplomacije.

Neki dovtipnež, menda pokojni Curnonsky, je takole opredelil klasično diplomatsko igro: »Tebi dam tole srčkano stvarco, zase pa vzamem tole grdo stvar«. Ta šegava formula še ni povsem zastarela, če jo hočemo uporabiti pri sodobnih mednarodnih sporih in problemih.

Veliki Talleyrand, ki je za premagano Francijo l. 1815 dosegel boljše mirovne pogoje, nego jih je dobila zmagovita Francija 1919 v Versaillesu, je imel navado reči: »Beseda je dana človeku za to, da pretvori svojo misel.« Ta plemič (13. II. 1754—1838), ki zaradi pokvarjene noge ni mogel biti vojak, je postal duhovnik; med veliko revolucijo ga je papež izobčil, pozneje odvezal posvečenja. Kot izvrstan diplomat je služil petim vladam, postavljajal in odstav-

ljajl kralje in enega cesarja, nagrabil neznanstvo in metje, se pogajal z vsemi dvori ter opeharil vse države. Verno vdan pomočnik mu je bil krasotec Montrond, ki je vsemu ženstvu glavo zmešal. Bil je dostojen kneza, saj je 1815 prišel na Dunaj kot zastopnik cesarjevcev, legitimistov in orleanistov, a da niso ti med seboj o tem nič slutili.

Talleyrand in Montrond sta na stare dni nekaj premelevala svoje spomine. Po daljšem premolku vpraša Montrond:

»Princ, ali ste kedaj v svojem življenju po pravici govorili?«

Priletni minister dolgo razmišlja, potem pa:

»Da, Montrond. Včasih. Kadar sem hotel vsakogar prevarati.«

Tega gesla ne priporočam za vzor dobre morale poprečnemu smrtniku.

Talleyrand je bil seveda duhovit mož. Dvoje njegovih domislic je ponatisnil tudi dr. J. Adamović v svoji »Francoski Čitaniki«. Evo enega. V jako zmedenih in razrvanih časih je neki krivogledec vprašal tega državnika, kako kaj grede javne zadevščine. Talleyrand pa se odreže: »Mais comme vous voyez monsieur« (No, kakor vi vidite, gospod, to se pravi; vse navzkriž). Pa drugega. Za Bonapartove vlade, ko so vojaki radi zaničevali civiliste, je T. vprašal nekega generala, kaj razume pod besedo »pikine« (zapečkar, meželj, nevojak). — »Tako pravimo vsem ubogim šlevam, ki niso vojaki«, je odvrnil general. — »Eh, oui, comme nous autres appelons militaires tous ceux qui ne sont pas civils« (I, no, kakor pravimo mi vojaki vsem tistim, ki niso civilisti, ali pa: vljudni), se je odzval Talleyrand. d

R A D I O

NA KITAJSKEM

Malokomu je znano, da obstoje na Kitajskem v vseh velikih in neštevilnih manjših mestih že več nego šest let velike sprejemne naprave, ki omogočajo milijonu ljudi poslušanje radijskih oddaj. V vseh velikih mestih, kakor v Nankingu, Kantonu in Peipingu, nahajamo zelo močne oddajne postaje, ki jih uporabljajo oblasti posebno rade v propagandne namene. Radio se je izkazal tu kot izboren politični instrument.

Ker so široke plasti kitajskega ljudstva zelo uboge, so sprejemniki po zasebnih hišah zelo redki. Če ne upoštevamo inozemskih naselbin, bo na vsem Kitajskem komaj kakšnih 5000 sprejemnih aparatov. Večina jih pripada krajevnim oblastim ali trgovcem, ki zabavajo z njimi svojo klientelo. Vse stroške oddajnih postaj nosi državna blagajna, posebne naročnine ne pobirajo. Tehnično vodstvo je v rokah kitajskih inženjerjev, ki so se izšolali večinoma v Evropi.

GROF KEYSERLING

Švica je hudo zamerila Kayserlingu neke stroge ali porogijive sodbe, ki jih je izrekel o tej državi. Vendar je bilo nekaj resničnega v njegovi oceni, priznava Léon Savary (Tribune de Genève 2. V.), češ, da je bila samo oblika prejedka. Njemu samemu je ironija ugajala, zato je brez predsodkov prečital Kayserlingovo delo »La révolution mondiale et la responsabilité de l'espri«, t. j. svetovna prekajcija in odgovornost duha. Spis se mu vidi povsem odličen tako po poznavanju sodobnih dogodkov kakor po izvirnosti vidikov, razloženih glede na svetovni prevrat, ki po avtorjevem naziranju ni posledica družabne, gospodarske in politične krize, temveč je izprememba notranjega ponašanja in notranje razgledanosti.

Francoskemu prevodu je dodan predgovor, pismo znamenitega kulturnega delavca Pavla Valéryja, čigar »Križo evropskega duha« je pred nekaj leti objavil Ljubljanski Zvon.

Z delom se je bavila tudi francoska kritika. A. Rouseaux n. pr. trdi, da je malo filozofsko navdahnjenih glav, ki bi bile po vojni izzvale tolikšen odmev. Odkod pa učinkovitost tega bradatega, malce azijskega metea, ki prenaša po planetu svojo dinamično in gibko misel? Vzrok je najprej v tem, ker njegove teorije kar se da ustrezajo ljudem, zaverovanim pred vsem v mističko življenja, potem pa tudi v Kayserlingovi vihravosti in silovitosti. Čeprav je šel ta baltski modrijan skozi Nemčijo, ni prav nič izgubil svojega slovanekega čara. Še bolj: lahko bi se reklo, da je nekaj ženskega pri tem možu velikanske postave. Njegov duh se razvija med človeškimi tokovi, kakor bi slutil njihove želje. Pred nekaj leti se je bilo njegovemu gojenju nezgodnih sil samo pojaviti, pa se neizbežno ulema s sodobnimi težnjami. Ko pa danes poudarja besedo Duh, je Kayserling gotov, da zbudi odziv in potrjevanje. Ali se pravi to, da se je prelevil? Veliko manj, nego se vobče misli. Gibkost se ne zlomi niti se ne zataja. Kayserling je na koncu koncev še vedno zvest svojim načelom: kar je dogma, pamet in um, se mu protivi. Ogreva se za »ustvarjajoče razumevanje«, za instinktivnost, za podzavestnost, za pesniške in iracionalne sile. Njegov spiritualizem se je usmeril na apoteolstvo, na priporočanje osebnega življenja duha.

Kaj je v sodobni Evropi najprivlačnejše za nekoga, ki ljubi življenje? To so trije poskusi za celotno prenovitev prosvete, kakršne so napravili v Rusiji, Italiji, Nemčiji. Kayserlinga tem bolj zanimajo, ker ne vidi v njih nič teoretičnega. Za komunistično ideologijo se skoro ne zmeni, niti za fašistično doktrino, ne za hitlerski sistem. Ti trije veliki pokreti nove Evrope so zanj izbruh teluričnih ali »zemeljskih sil«, ki ležijo v naravi kakega plemena in v zemlji, na kateri živi. Opomnimo mimogrede, da je

v tej trditvi, pa naj si bo še tako pretirana, nekaj resnice. Nekakšen dejanski komunizem ni bil tako tuj ruski duši, da ne bi bila republika našla pri narodu posebno ugodnih tal. Ako odbijamo ves soralizem, ves nietzscheizem in ves mussolinizem, vemo, kakšen podnožek tvorijo rimska in fašizma. Kaj pa je hitlerstvo dolžno večni Germaniji, o tem ni potreba razglabati. »Telurične sile« torej ni slab izraz, da označimo ter obnem opradelimo troje najdrznejših in najnovejših pokretov sodobnega življenja. F. O.

SLADKOR KOT POGONSKO SREDSTVO

Kurivo, s katerim se greje naše telo, je sladkor. To dejstvo je že mnoge kemike spravilo na misel, kako bi bilo mogoče izkoriščati kurilno vrednost sladkorja tudi v pogonskih strojih. Poskusi s stroji, v katerih bi sladkor neposredno zgoreval, se niso obnesli, dasi je sladkor v prahu zelo eksploziven in zgoreva brez ostankov. Precej si tehnik obetajo od metode, po kateri se sladkor ki naj služi za pogon strojev, najprvo utekočini. V to svrhu se sladkor raztopi v alkoholu in nitri. V tej obliki pride raztopina v razpršilnik in odhaja iz njega kot fina meglica v eksplozivni prostor motorja kakor vsako drugo tekoče gorivo. Da se novo sladkorno gorivo ne bi zlorabljal kot pijača, ji primešajo nekaj nevtralnih snovi ostudnega okusa.

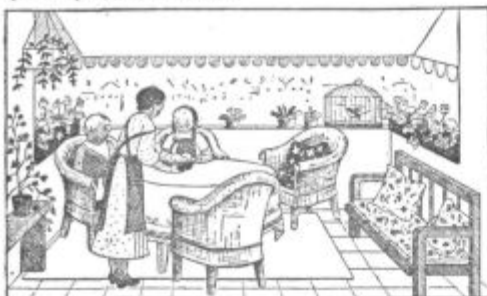

B. Zimmermann: MLINARJEV OSEL
(lesorez)

ČLOVEK IN DOM

NAS BALKON

Kdor ni tako srečen, da bi imel lastno hišico in košček vrtička, je pač vesel, če dobi stanovanje z balkonom verando ali teraso, da lahko stopi iz sobe tako rekoč pod milo nebo. Če je balkon le toliko velik, da postaviš nanj dva stola in majhno mizico, tedaj ti nudi tak prostorček poleti prav prijeten užitek

Pa tudi če je balkon manjši, tolikšen, da se moreš obrniti na njem, si vsaj sobo ob vhodu na balkon prijetno opreliš in med odprtimi vrati uživaš naravo, svež zrak in počitek.

Da ti pa balkon nudi čim večji užitek, ga moraš obložiti z rastlinjem in cvetličjem. Zgoraj in ob vznožju ograje postavi zabojčke, napolnjene z dobro vrtno prstjo in zasaki vanje različno tako cvetličje, ki uspeva v zabojčkih. Skrbi pri tem za enotnost barv teh cvetlic. Najbolj hvaležne za zabojčke so petunije, cveto neprestano in so krasnih pisanih, harmoničnih barv. Primerne so tudi begonije in bršljinke. Toda te so bolj učinkovite, če so vse ene barve, bodisi blede, živo ali temno rdeče. Lepo je, če postaviš na balkon zgoraj in ob vznožju ograje zabojčke, da tako narediš dva venca ob balkonu. Vsak venec pa naj bo iz ene same vrste cvetlic, če zasakiš spodaj raznovrstnobarvne petunije, zasaki zgoraj begonije ali obratno. Ali spodaj kapucinčke in zgoraj modre lobelije. Pridno jih zalivaj, prerahljaj jim večkrat zemljo okrog korenin, pa tudi dodati jim jo moraš od časa do časa. Posebno dobro uspevajo cvetlice v zabojčkih ali lončkih, ako jih zalivaš z vodo; v kateri izplakneš meso in kosti. Če imaš veliko cvetlic in majhno gospodinjstvo, pač ne moreš vseh rastlin zaliti vsak dan s tako vodo. Delaj pa to postopoma, danes te, jutri druge, itd. Kadar imaš tako meso in jetra, da obrežeš kože in žile, deni te odpadke, seveda surove, v posebno posodo in napolni do vrha z vodo. Drugi dan porabi to vodo za zalivanje, na odpadke pa nalij ponovno vode in ravnaj toliko časa tako, dokler niso vse snovi izčrpane.

Kdor ima pa namestu balkona manjšo ali večjo verando, mu skoro nadomešča

vrt, če jo primerno opremi z rastlinami. V kote verande ali terase postavi skupino visokih rastlin, bodisi oleandre, palme in če ni preveč sončno, prikupne aralije ali drugo primerno rastlinje. Rob verande pa zopet obloži s cvetličjem v zabojčkih kakor balkon. Sklopna streha iz nepremojljivega platna na balkonu, verandi ali terasi nam omogoča tam bivanje tudi ob času vročega sonca ali millega dežja. Streha pa obvaruje obenem tudi rastline pred premočnimi sončnimi žarki.

Pleteni stoli in miza, ki jih nudi naša domača industrija ali ležalni stoli in sklopna mizica, kakor tudi po tleh preproga iz ličja, so primerno dopolnilo za opremo balkona, verande ali terase, kjer prebivamo prav lepe večerne ali zgodnje ure dneva, bodisi s čitanjem, šivanjem, vezanjem ali tudi pisanjem, vzvišeni nad pouličnim ropotom, prahom in gnečo.

Živahen vrviček v kletki ali za dober streljaj oddaljen sosedov radio aparat izpopolnjuje idilo tvojega lepega balkona ali verande.

X. Y.

ČRV V LESU

Ta škodljivec nas resno oplašča, ko opazimo na pohištvo ali v parketnem podu ali na lesenih stopnicah luknjice, ki jih je izdolbil. Ni to samo črv, ampak je tudi mali hrošček (lubadar, kucek).

Dolgi rogov v lesu pa ne dela samo ta, ampak tudi njegova ličinka. Ta mrčes se najraje naseli na staro pohištvo iz trdega lesa in ga polagoma uničuje. Toda tudi v novih hišah ali vlah opazimo njegovo sled v parketih ali hrastovih stopnicah. Kakor moka fin lesen prašek nam pokaže njegovo bivališče, če smo pri snazanju kolkaj pozorni. Boj proti njemu moramo takoj začeti, čim opazimo njegovo eksistenco. Sicer nam polagoma, a sigurno uniči les, in čim se enkrat razpase, najdemo prav težko njegovo sled, in ga ne moremo pokončati. Čim zasledimo svežo luknjico, katero nam pokaže izdolbjeni prašek, pojdimo takoj na delo. S tanko iglo poizkusimo najprej doseči škodljivca, da ga umorimo. Če ga ne dosežemo z iglo, poizkusimo s tanko žico, nato pa vbrizgajmo s tenko brizgalnico v luknjico terpentina ali petroleja. (Dobra je tudi brizgalka, kakršno rabimo za snazjenje in mazanje šivalnih strojev.) Še najboljši pa je formalin, ki škodljivca z gotovostjo zatre. Potrebno je tudi pogosto nanovo polirati od črvov napadeno pohištvo, toda prej moramo od črvov izdolbene luknjice zamašiti.

Ljubitelji starinskega pohištva naj bodo posebno previdni pri nabavi, da tako pohištvo temeljito pregledajo in sčistijo, preden ga namestijo v stanovanje, da se eventualna zalega mrčesa v starem pohištvo zatre, preden se utegne preseliti v drugo.

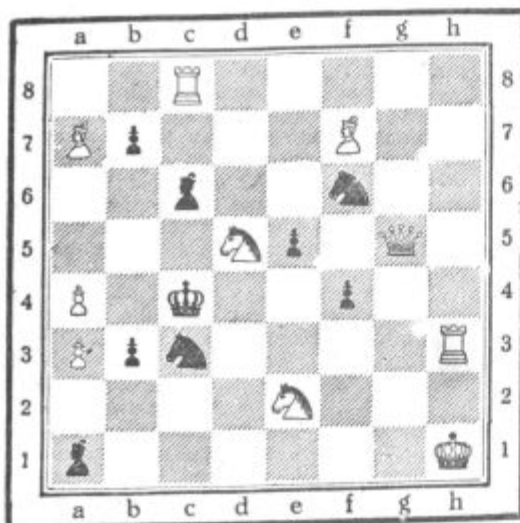
E. G.

ZA MISLEČE GLAVE

BLOBLEM 67

L. Lošinski

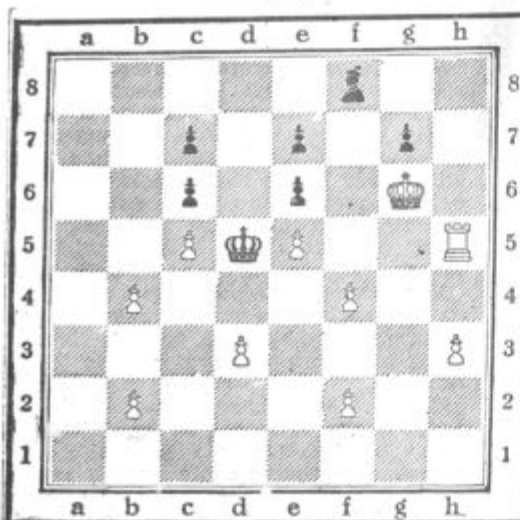

Mat v dveh potezah

PROBLEM 68

Dr. E. Zepler

Prvi natis

Mat v 8 potezi. Vse poteze napravi ista figura.

124

Železniška

Na neki postaji emotirne železniške proge je izogibalni tir, na katerem stojita drug poleg drugega dva vlaka s kvečjemu 20 vozovi. Nekoč se srečata tu dva vlaka po 24 vozov. Kako moreta vsak v svojo smer naprej?

125

Delitve brez ostanka

Četvorica trimestnih števil, ki se v naravni številčni vrsti sledijo drugo za drugim, je deljiva v vsoto svojih števil brez ostanka. Katera so ta števila?

126

Število 142.857

Število 142.857 ima čudno lastnost: Če ga pomnožimo s števili od 1 do 6, dobimo rezultat z enakimi številskami v enakem vrstnem redu, samo da se ta prične vsakokrat z drugo številko. Kako si to razlagamo?

Rešitev k št. 123

Delitev s črkami

Glavna števila delitve so $3125 : 25 = 125$.

I V E R I

Samo tisti ljubi, ki ljubi tudi napake. Ljubezen, ki daje nečemu prednost, je samo dražljaj.

To je tudi tolažba: Narava nima nobene mnenja o meni.

Vsako pravo delo je življenjsko delo. Drugače je samo konstrukcija.

Človek bi se moral napraviti vedrega, preden začne misliti.

Popki, ki se ne razcvetejo, postanejo trni.

Pomagati trpečim je gotovo ena najlepših sposobnosti, ki jih ima človek. Toda izobličiti je mora v umetnost, ki združuje znanost in spretnost, če hoče za druge in zase doseči osrečujoče učinke. (Billroth.)

Samo v gibanju lahko gledaš na mir in samo v miru spoznaš gibanje.

Človek hoče pameten biti, toda ne postati.

Vzrokov ne najdemo nikoli, samo pogoje. Nikoli ne bomo odkrili duše, temveč samo strukturo tkiv, nikoli ne bomo pojasnili življenja, temveč samo kemijo.